

DIAMOND MOUNTAIN UNIVERSITY

संस्कृत

ADVANCED SANSKRIT
PART 2

WEEK FOUR

Advanced Sanskrit, 1

Brian Smith (Ven. Sumati Marut) (brian.smith@ucr.edu)

Winter Term, Class Schedule

WEEK FOUR: Thursday, March 1, 2007 1:00 – 4:00 PM

- A. Quiz covering causative formation
- B. Review of homework from class 3 (Arya Nagarjuna's मूलमध्यमककारिका, chapters 11 and 12)

HOMEWORK FOR THE BREAK:

1. For each of the verses below from Arya Nagarjuna's मूलमध्यमककारिका, provide a word by word English translation. In addition, identify for each word what grammatical part of speech it is. If it's a noun, identify its gender, case, and number (e.g., सद्भूतः, masculine, nominative, singular). If it's a verb, identify its verbal root, tense, voice, person and number (e.g. करोति, third person singular, present parasmaipadi, active, from the root कृ).

संस्कारपरीक्षा नाम त्रयोदशमं प्रकरणं

saṁskāraparīkṣā nāma trayodaśamaṁ prakaraṇam

तन्मृषा मोषधर्म यद्भगवानित्यभाषत।

सर्वे च मोषधर्माणः संस्कारास्तेन ते मृषा ॥ १

tanmṛṣā moṣadharmāṇaḥ saṁskārāstena te mṛṣā || 1

sarve ca moṣadharmāṇaḥ saṁskārāstena te mṛṣā || 1

तन्मृषा मोषधर्म यद्यदि किं तत्र मुष्यते।

एतत्तूक्तं भगवता शून्यतापरिदीपकं ॥ २

tanmṛṣā moṣadharmā yadyadi kiṁ tatra muṣyate ।
etattūktaṁ bhagavatā śūnyatāparidīpakaṁ ॥ 2

भावानां निःस्वभावत्वमन्यथाभावदर्शनात्।

अस्वभावो भावो नास्ति भावानां शून्यता यतः ॥ ३

bhāvānāṁ niḥsvabhāvatvamanyathābhāvadarśanāt ।
asvabhāvo bhāvo nāsti bhāvānāṁ śūnyatā yataḥ ॥ 3

कस्य स्यादन्यथाभावः स्वभावश्चेन्न विद्यते।

कस्य स्यादन्यथाभावः स्वभावो यदि विद्यते ॥ ४

kasya syādanyathābhāvaḥ svabhāvaścenna vidyate ।
kasya syādanyathābhāvaḥ svabhāvo yadi vidyate ॥ 4

तस्यैव नान्यथाभावो नाप्यन्यस्यैव युज्यते।

युवा न जीर्यते यस्माद्यस्माज्जीर्णो न जीर्यते ॥ ५

tasyaiva nānyathābhāvo nāpyanyasyaiva yujyate ।
yuvā na jīryate yasmādyasmājjīrṇo na jīryate ॥ 5

तस्य चेदन्यथाभावः क्षीरमेव भवेद्दधि।

क्षीरादन्यस्य कस्य चिद्दधिभावो भविष्यति ॥ ६

tasya cedanyathābhāvaḥ kṣīrameva bhaveddadhi ।
kṣīrādanyasya kasya ciddadhibhāvo bhaviṣyati ॥ 6

यद्यशून्यं भवेत्किं चित्स्याच्चून्यमिति किं चन।

न किं चिदस्त्यशून्यं च कुतः शून्यं भविष्यति ॥ ७

yadyaśūnyāṁ bhavetkiṁ citsyāccūnyamiti kiṁ cana ।
na kiṁ cidastyaśūnyāṁ ca kutaḥ śūnyāṁ bhaviṣyati ॥ 7

शून्यता सर्वदृष्टीनां प्रोक्ता निःसरणं जिनैः ।

येषां तु शून्यतादृष्टिस्तानसाध्यान् बभाषिरे ॥ ८

śūnyatā sarvadr̥ṣṭīnāṃ proktā niḥsaraṇaṃ jinaiḥ ।
yeṣāṃ tu śūnyatādr̥ṣṭīstānasādhyān babhāṣire ॥ 8

संसर्गपरीक्षा नाम चतुर्दशमं प्रकरणं

saṃsargaparīkṣā nāma caturdaśamaṃ prakaraṇaṃ

द्रष्टव्यं दर्शनं द्रष्टा त्रीण्येतानि द्विशो द्विशः ।

सर्वशश्च न संसर्गमन्योन्येन व्रजन्त्युत ॥ १

draṣṭavyaṃ darśanaṃ draṣṭā trīṇyetaṇi dviśo dviśaḥ ।
sarvaśaśca na saṃsargamanyonyena vrajantiyuta ॥ 1

एवं रागश्च रक्तश्च रञ्जनीयं च दृश्यतां ।

त्रैधेन शेषाः क्लेशाश्च शेषाण्यायतनानि च ॥ २

evaṃ rāgaśca raktaśca rañjanīyaṃ ca dṛśyatāṃ ।
traidhena śeṣāḥ kleśāśca śeṣāṇyāyatanāni ca ॥ 2

अन्येनान्यस्य संसर्गस्तच्चान्यत्वं न विद्यते ।

द्रष्टव्यप्रभृतीनां यन्न संसर्गं व्रजन्त्यतः ॥ ३

anyenānyasya saṃsargastaccānyatvaṃ na vidyate ।
draṣṭavyaprabhṛtīnāṃ yanna saṃsargaṃ vrajantiyataḥ ॥ 3

न च केवलमन्यत्वं द्रष्टव्यादेर्न विद्यते ।

कस्य चित्केन चित्सार्धं नान्यत्बमुपपद्यते ॥ ४

na ca kevalamanyatvaṃ draṣṭavyāderna vidyate ।
kasya citkena citsārdhaṃ nānyatvamupapadyate ॥ 4

अन्यदन्यत्प्रतीत्यान्यन्नान्यदृते ऽन्यतः ।

यत्प्रतीत्य च यत्तस्मात्तदन्यन्नोपपद्यते ॥ ५

anyadanyatpratītyānyannānyadr̥te 'nyataḥ ।
yatpratītya ca yattasmāttadanyannopapadyate ॥ 5

यद्यदन्यदन्यस्मादन्यस्मादप्यृते भवेत् ।

तदन्यदन्यदन्यस्मादृते नास्ति च नास्त्यतः ॥ ६

yadyanyadanyadanyasmādanysmādap̄yṛte bhavet ।
tadanyadanyadanyasmādr̥te nāsti ca nāstyataḥ ॥ 6

नान्यस्मिन् विद्यते ऽन्यत्त्वमनन्यस्मिन् न विद्यते ।

अविद्यमाने चान्यत्त्वे नास्त्यन्यद्वा तदेव वा ॥ ७

nānyasmin vidyate 'nyatvamananyasmin na vidyate ।
avidyamāne cānyatve nāstyanyadvā tadeva vā ॥ 7

न तेन तस्य संसर्गो नान्येनान्यस्य युज्यते ।

संसृज्यमानं संसृष्टं संस्रष्टा च न विद्यते ॥ ८

na tena tasya saṁsargo nānyenānyasya yujyate ।
saṁsṛjyamānaṁ saṁsṛṣṭaṁ saṁsraṣṭā ca na vidyate ॥ 8

स्वभावपरीक्षा नाम पञ्चदशमं प्रकरणं

svabhāvaparīkṣā nāma pañcadaśamaṁ prakaraṇam

न संभवः स्वभावस्य युक्तः प्रत्ययहेतुभिः ।

हेतुप्रत्ययसंभूतः स्वभावः कृतको भवेत् ॥ १

na saṁbhavaḥ svabhāvasya yuktaḥ pratyayahetubhiḥ ।
hetupratyayasambhūtaḥ svabhāvaḥ kṛtako bhavet ॥ 1

स्वभावः कृतको नाम भविष्यति पुनः कथं।

अकृत्रिमः स्वभावो हि निरपेक्षः परत्र च ॥ २

svabhāvaḥ kṛtako nāma bhaviṣyati punaḥ katham |
akṛtrimaḥ svabhāvo hi nirapekṣaḥ paratra ca || 2

कुतः स्वभावस्याभावे परभावो भविष्यति।

स्वभावः परभावस्य परभावो हि कथ्यते ॥ ३

kutaḥ svabhāvasyābhāve parabhāvo bhaviṣyati |
svabhāvaḥ parabhāvasya parabhāvo hi kathyate || 3

स्वभावपरभावाभ्यामृते भावः कुतः पुनः।

स्वभावे परभावे वा सति भावो हि सिध्यति ॥ ४

svabhāvaparabhāvābhyāmṛte bhāvaḥ kutaḥ punaḥ |
svabhāve parabhāve vā sati bhāvo hi sidhyati || 4

भावस्य चेदप्रसिद्धिरभावो नैव सिध्यति।

भावस्य ह्यन्यथाभावमभावं ब्रुवते जनाः ॥ ५

bhāvasya cedaprasiddhirabhāvo naiva sidhyati |
bhāvasya hyanyathābhāvamabhāvaṁ bruvate janāḥ || 5

स्वभावं परभावं च भावं चाभावमेव च।

ये पश्यन्ति न पश्यन्ति ते तत्त्वं बुद्धशासने ॥ ६

svabhāvaṁ parabhāvaṁ ca bhāvaṁ cābhāvameva ca |
ye paśyanti na paśyanti te tattvaṁ buddhaśāsane || 6

कात्यायनाववादे चास्तीति नास्तीति चोभयं।

प्रतिषिद्धं भगवता भावाभावविभाविना ॥ ७

kātyāyanāvavāde cāstīti nāstīti cobhayaṁ |
pratiṣiddham bhagavatā bhāvābhāvavibhāvinā || 7

यद्यस्तिबं प्रकृत्या स्यान्न भवेदस्य नास्तिता।

प्रकृतेरन्यथाभावो न हि जातूपपद्यते ॥ ८

yadyastitvaṁ prakṛtyā syānna bhavedasya nāstitā |
prakṛteranyathābhāvo na hi jātūpapadyate || 8

प्रकृतौ कस्य चासत्यामन्यथाबं भविष्यति।

प्रकृतौ कस्य च सत्यामन्तथाबं भविष्यति ॥ ९

prakṛtau kasya cāsatyāmanyathātvam bhaviṣyati |
prakṛtau kasya ca satyāmantathātvam bhaviṣyati || 9

अस्तीति शाश्वतग्राहो नास्तीत्युच्चेददर्शनं।

तस्मादस्तिबनास्तिबे नाश्रीयेत विचक्षणः ॥ १०

astiti śāśvatagrāho nāstityuccedadarśanaṁ |
tasmādistitvanāstitve nāśriyeta vicakṣaṇaḥ || 10

अस्ति यद्धि स्वभावेन न तन्नास्तीति शाश्वतं।

नास्तीदानीमभूत्पूर्वमित्युच्चेदः प्रसज्यते ॥ ११

asti yaddhi svabhāvena na tannāstīti śāśvataṁ |
nāstidānīmabhūtpūrvamityuccedaḥ prasajyate || 11